

Bokrecension

Pedagogisk portfölj – för karriär och utveckling. Katarina Winka & Åsa Ryegård, Studentlitteratur AB, Lund, 2013, ISBN: 978-91-44-07740-6.

Det ska sägas med en gång. Författarna Katarina Winka och Åsa Ryegård lyckas verkligen att på ett övertygande sätt förklara hur pedagogisk kompetens kan beskrivas och bedömas med hjälp av en pedagogisk portfölj. De visar i den här boken att tvivlarna, som anser att pedagogisk kompetens inte kan bedömas på ett lika objektivt sätt som vetenskaplig kompetens, har missat en väsentlig punkt. En punkt som för oss som deltagit som bedömare i befordrings- och anställningsärenden inom högskolevärlden har tett sig alltmer uppenbar. Nämligen att det är bristerna i de underlag som pedagogiskt sakkunniga får i händerna som främst hindrar en objektiv bedömningsprocess. Väsentlig redogörelse för den pedagogiska aktiviteten kan saknas och framställningen kan vara alltför allmän eller ostrykt för att kunna bedömas. Utlåtandena från sakkunniga, vilka har att bedöma både vetenskaplig och pedagogisk skicklighet, blir därmed vaga i motsvarande grad. Efter en ingående bedömning av de vetenskapliga insatserna följer, om jag får svartmåla lite, några styvmoderliga ord om svårigheter att få inblick i den sökandes faktiska pedagogiska utövande, men att man hört denne ge ett utmärkt föredrag vid någon konferens, så det skall nog gå bra med det pedagogiska.

Lösningen är alltså den pedagogiska portföljen – en strukturerad mapp där pedagogisk erfarenhet, reflektion och styrka insatser kombineras till en sammanhängande helhet. Med författarnas ord: ”En pedagogisk portfölj används för att dokumentera de pedagogiska meriterna så att en bedömning av den pedagogiska skickligheten blir möjlig.” Det är ingen tvekan om att den pedagogiska portföljen är framtiden; den har redan implementerats i olika former i universitet över hela världen. Genom att den enskilde läraren i denna ges stöd för presentationen av sin pedagogiska kompetens, underlättas arbetet både för läraren och bedömare. Den senare får också en garanti för att vissa förväntade kvaliteter belyses och att denne därigenom får möjlighet att utföra ett så objektivt arbete som möjligt. En väsentlig skillnad mot bedömningen av den vetenskapliga kompetensen är ju att denna redan är bedömd på en nivå genom det referentsystem som gäller för publicering i vetenskapliga tidskrifter. Detta faktum utnyttjas också av bedömarkskeptiker – inom vetenskapen finns det rätt eller fel, vilket kan avgöras genom empiri, teori och artikelreferenter medan de pedagogiska vindarna ömsom synes ändra riktning.

Winka och Ryegård gör oss den tjänsten att de förklarar att det inte är det pedagogiska perspektivet i sig som skall bedömas, utan lärarens professionalism i sitt pedagogiska utövande: att redovisa *vad* man gör (innehåll), *hur* detta görs (metod) och *varför* (lärarens pedagogiska ställningstaganden utifrån erfarenhet och teorier) och vilka *resultat* som följer (studenternas lärande, lärarens utveckling och organisatoriska effekter). När bedömare får tillgång till alla dessa element, kan ett högt mått av objektivitet uppnås.

När man, som i denna recension, talar om pedagogiska portföljer är det ofta enbart möjligheten till bedömning som hamnar i fokus. Det är olyckligt. Det finns många lärare som ser på undervisning som en minst lika viktig uppgift som forskning eller någon annan uppgift på högskolan. Att få uppleva en gedigen utveckling som lärare, med omedelbar feedback från

uppskattande studenter, kan vara svårslaget inom den akademiska miljön. För dessa lärare är den pedagogiska portföljen ett utmärkt verktyg att se på sig själv och för att arbeta och experimentera med sin egen utveckling som lärare. Jag skulle till och med vilja gå så långt som att hävda att den pedagogiska portföljen kan väcka och inspirera de slumrande lärare, som hittills pliktskyldigast givit de kurser de blivit tilldelade av sin studierektor. Det finns all anledning att tro på författarna, Biggs, Cerbin och Schulman när de hävdar att "...man blir en bättre lärare av att skriva en pedagogisk portfölj."

Pedagogisk portfölj – för karriär och utveckling utgör i flera avseenden en komplett introduktionsbok till skrivande och bedömning av pedagogiska portföljer. Boken behandlar inledningsvis frågan "Varför en pedagogisk portfölj", besvarar sedan frågan "Vad är pedagogisk skicklighet?" och föreslår därefter innehåll i portföljen. Detta följs upp med kapitel om hur läraren kan formulera sina pedagogiska ställningstaganden och hur dessa kan illustreras med konkreta exempel. Här spelar författarnas gedigna erfarenheter av pedagogisk bedömning rörande befodrings- och anställningsärenden en avgörande roll – det stora antal realistiska exempel som presenteras är klart användbara. Speciellt intressant är att författarna försöker klargöra vad som är bedömbart och vad som inte är det. Det är lätt att känna igen svårigheterna i exemplen, speciellt hur lätt det är som bedömare att, på svaga grunder, acceptera svepande och korta berättelser om pedagogiska gärningar utan substans och utan uttalad förankring i lärarens pedagogiska grundsyn. Som bedömare är det ibland lätt att missta kvantitet och erfarenhet för kvalitet och insikt. En strukturerad pedagogisk portfölj, skriven utifrån vissa enkla grundregler, kan väsentligen förbättra den situationen. Boken avslutas med en diskussion av hur pedagogisk skicklighet kan bedömas och tips om hur portföljen kan utvecklas kontinuerligt. I Appendix ges förslag på mallar för portfölj, CV, intyg om pedagogisk skicklighet och för sakkunnigutlåtanden.

Det här är definitivt en utmärkt kursbok för de kurser om byggande av pedagogiska portföljer som börjar se dagens ljus på högskolorna. I sammanhanget är ett lyckat grepp av författarna att kapitlet tar avstamp i förutfattade meningar som "En bunt papper säger väl inget om en lärares pedagogiska skicklighet?"

Jag kan dock tänka mig några förbättringar till nästa upplaga. Det hävdas exempelvis att en pedagogisk portfölj skall innehålla tre grundläggande komponenter: pedagogiska ställningstaganden, kvalitativ redogörelse för den pedagogiska verksamheten och andras värderingar av lärarens pedagogiska verksamhet. Detta torde naturligtvis stå universellt klart, men man kan också argumentera för en fjärde komponent, relaterad till den kvantitativa pedagogiska aktiviteten. Det går inte att vara pedagog utan erfarenheter. Och eftersom det, åtminstone för ärenden rörande lektors- och professorsbefordran, efterfrågas erfarenheter som lärare på samtliga nivåer (grundläggande, avancerad och forskarnivå) tillika som handledare torde det vara givet att en viss kvantitet av erfarenhet måste redovisas för dessa områden. En diskussion av det här problemet skulle vara välkommen i boken, eftersom just tillräckligheten är en central fråga vid bedömning av pedagogisk kompetens.

Vad gäller rekommenderat portföljinnehåll har jag några kommentarer. Författarna nämner "Kursplanering" och "Kursplaneutveckling", som leder tankarna till stelbent strukturering av kurser, men inte "Kursdesign", vilken – speciellt i dag när "constructive alignment" fått ett sådant enormt genomslag – borde poängteras. Och, i detta sammanhang, varför får examinationsmetoder så litet utrymme i portföljdiskussionen? Examinationen är för studenterna den enskilt viktigaste faktorn i en kurs och därför också lärarens självklara nyckel till studenternas lärande.

Kursanalyser har inte heller fått det utrymme de förtjänar som portföljinnehåll. Begreppen "kursvärdering" och "kursutvärdering" används på ett otydligt sätt i boken, och dessa har dessutom tilldelats felaktiga sidor i sakregistret. Kursanalys som instrument implementeras exempelvis på KTH och går bortom kursutvärderingar på så sätt att den utgör ett systematiskt sätt att befrämja kursutveckling genom att låta formativa och summativa utvärderingar utgöra underlag för lärarens reflektioner och beslut rörande kursens fortlöpande design. Pedagogisk skicklighet uppnås inte utan att analysera de kurser som man ger och kursanalyser har därmed en självklar funktion, både som hjälpmedel för läraren och för bedömning av lärarens betydelse för kursen och lärandet.

Förslagen till portföljinnehåll saknar också en viktig pedagogisk aktivitet relaterad till programutbildningar: anknytningen av kurs till program och samarbete inom programmet. Som programansvarig för KTH:s civilingenjörsutbildningar Civilingenjör och Lärare och Öppen Ingång har jag ofta fått hantera problem som uppstår när en kurs byter till lärare som inte anpassar kursen till förkunskaper eller saknar koll på vad kursen skall leverera till andra kurser. Många programkurser har idag dessutom inbyggda element i form av generella färdigheter som skrivande, muntlig presentation, grupparbete, IKT-kunnande. Dessa är inte direkt relaterade till kursämnet, men läraren har här ett pedagogiskt ansvar som bör redovisas.

Vänder vi oss åter mot bokens tillgångar, så fyller den verkligen en viktig funktion när det gäller att förklara fördelarna med en pedagogisk portfölj för de som undrar "Räcker inte de kortfattade pedagogiska CV-mallar som tillhandahålls av högskolan?" eller "Måste vi införa ytterligare krångel med en tidsödande pedagogisk portfölj?" Boken ger svaren att de korta CV-mallarna lätt kan missförstås och att avsaknaden av instruktioner också gör att viktiga områden inte redovisas. Dessutom har en portfölj den fantastiska fördelen av att i sig kunna vara ett inspirerande verktyg för den egna utvecklingen som lärare. Portföljen är dessutom ett praktiskt sätt att samla meriter till sin skattkista för att sedan kunna välja och sammanställa olika portföljer för olika tillfällen och ändamål.

Sammanfattningsvis ger denna bok ett mycket bra stöd för och inspiration till att komma igång med det pedagogiska portföljskrivandet. Författarna visar också att det har vuxit fram en nationell, gemensam värdegrund och en nationell koncensus om vad en pedagogisk portfölj bör innehålla och vad den kan användas till. Det tackar vi för. Detta, tillsammans med den omfattande forskning rörande innehållet i pedagogisk skicklighet, har möjliggjort att vi nu också kan utbilda en nationell pool av pedagogiskt sakkunniga. Utvecklingen ter sig onekligen positiv för de skickliga pedagoger vi har runtom i landets högskolor, men som inte alltid fått se Högskoleförordningens påbud att "Prövningen av den pedagogiska skickligheten skall ägnas lika stor omsorg som prövningen av den vetenskapliga eller konstnärliga skickligheten" realiseras i befordrings- och anställningsärenden!

Jan Scheffel, Professor
Fusionsplasmafysik, EES-skolan, KTH
e-post: jan.scheffel@ee.kth.se